De geschiedenis van het Papiaments is een voortdurende paradox ~Ini Statia

Geïnspireerd op een citaat van Eduardo Galeano
(Montevideo, Uruguay, 3 september 1940-13 april 2015)

La historia es una paradoja andante

VOORAF

- **Het Papiaments van Aruba, Bonaire en Curaçao is één en dezelfde taal, maar met verschillende schrijfwijzen.**

- **In Aruba hanteert men de etymologische spelling van het Papiaments (Papiamento) en in Curaçao en op Bonaire de fonologische (Papiamentu). Toch is het één taal. Papiamentstalige sprekers van de drie eilanden verstaan elkaar moeiteloos.**

- **Varianten zijn er in elke taal. Zo ook in het Papiaments.**

- **Bij het omzetten van een Papiamentse tekst in de spelling van Aruba naar een tekst in de spelling van Curaçao en Bonaire spreek je niet van 'vertaling', maar van 'omzetting' of 'adaptatie'.**

OTHERING

Een fenomeen dat vaak bewust of onbewust kan ontstaan bij machtsverhoudingen, als er sprake is van een dominante groep of cultuur versus een vermeende onderliggende groep of cultuur.

Othering **is het proces waarbij een persoon of groep wordt neergezet als 'de ander': afwijkend, vreemd, minderwaardig of niet volledig behorend tot de eigen groep.**

Bij 'othering' maakt men onderscheid tussen een vermeende 'wij'-groep (de norm) en de ander, een 'zij'-groep (afwijkend van de norm).

Ontstaansgeschiedenis, ontwikkeling en positie van het Papiaments als creooltaal

Migge, B., Léglise, I. et A. Bartens, 2010, « Creoles in Education. A Discussion of Pertinent Issues », in B. Migge, A. Bartens & I. Léglise (coord), *Creoles in Education: a Critical Assessment and Comparison of Existing Projects*, John Benjamins, 1-30

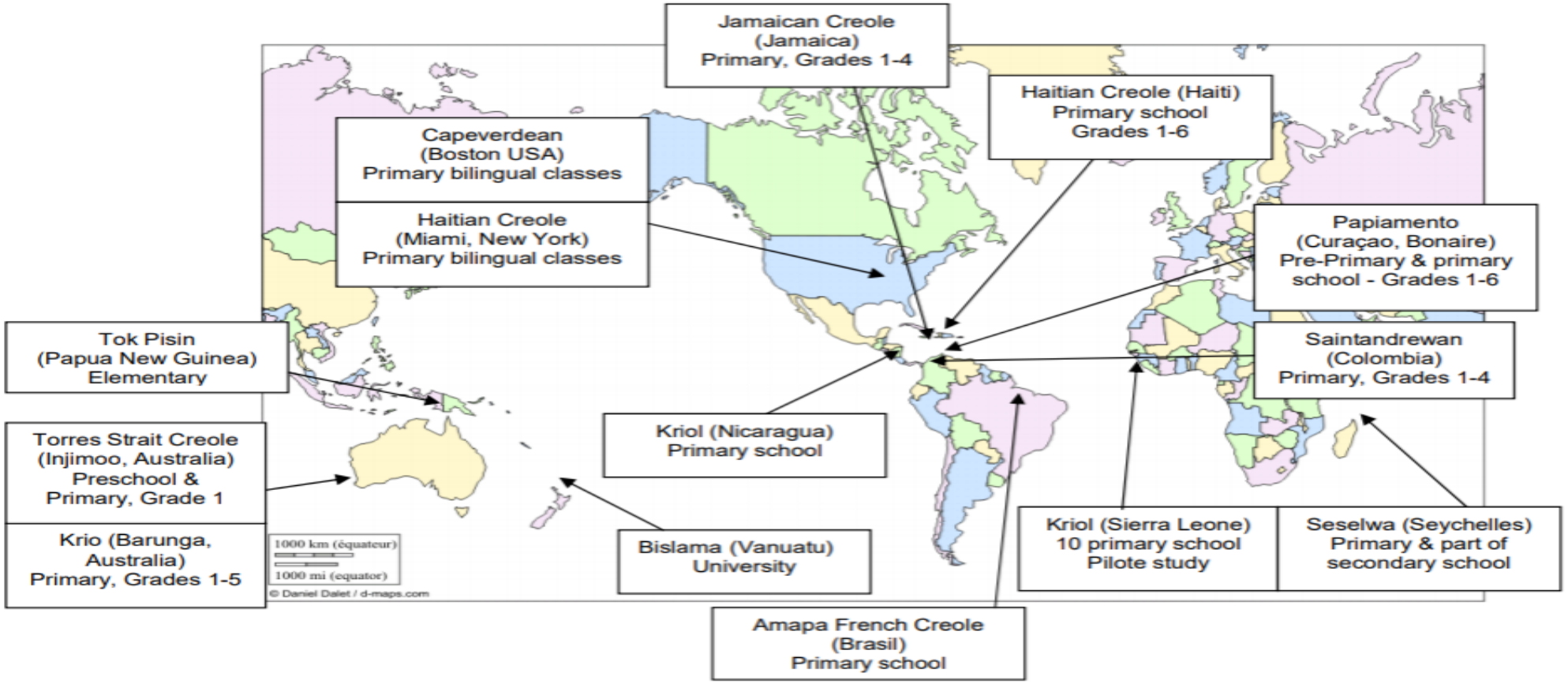

Map 1: Instrumental programs for Pidgin and Creole languages

Theorieën over de oorsprong van Creooltalen, met name het Papiaments (1)

Monogenetische theorie

De meeste creooltalen zijn terug te voeren op één enkele eerdere pidgintaal die tijdens de transatlantische slavenhandel in onder andere het Caribisch gebied is verspreid.

Het Papiaments is door de transatlantische slavenhandel ontstaan uit een Afrikaans-Portugees oercreools, een proto Afro-Portugese pidgin. Deze hypothese wordt ondersteund door onder anderen: Henry Habibe (Aruba), Bart Jacobs (Nederland), Frank Martinus Arion (Curaçao), Joyce Pereira (Aruba), Ramon Todd Dandaré (Aruba).

Polygenetische theorie

Het Papiaments en andere Creooltalen zijn op diverse plekken onafhankelijk van elkaar ontstaan, in plaats van te stammen uit één Afro-Portugese pidgin. Lokaal is het Papiaments sterk beïnvloed door het Spaans. Deze theorie verwerpt de monogenetische theorie. Voorstanders hiervan zijn onder anderen: Carel de Haseth (Curaçao), Antoine J. Maduro (Curaçao), Orlando Ferrol (Aruba).

Informatie uit verschillende bronnen

Theorieën over de oorsprong van Creooltalen, met name het Papiaments (2)

Monogenetische hypothese

"It is my intention to present new evidence in this study for the monogenetic Proto-Afro-Portuguese creole theory (PAPC) and to demonstrate that Papiamentu began to develop in the Netherlands Antilles around 1640 as a mixture of several Afro-Portuguese dialects transferred from the west coast of Africa through the slave trade. These dialects are still present in what is called Guene. They can be studied in the 1400 items in the Guene collection of Paul Brenneker (Zikinza Foundation 1974) of which 60-70% contain specimina of Afro-Portuguese dialects.

Through an extensive historical-phonological comparison between Papiamentu, Cape Verdean creoles and Guiné-Bissau creole more than 80 connections between these languages will be demonstrated."

Frank Martinus Arion (1996), *The Kiss of a Slave. Papiamentu's West-African Connections*

"(...) compelling interdisciplinary evidence that Papiamentu is genetically related to the Portuguese based creoles of the Cape Verde Islands, Guinea-Bissau, and Casamance (Senegal).

(...) while leaving intact the original phonology, morphology, and syntax."

Bart Jacobs (2012), *Origins of a Creole. The History of Papiamentu and its African ties*

Theorieën over de oorsprong van Creooltalen, met name het Papiaments (3)

Verschillende standpunten, onder andere: de kritiek van Michel DeGraff (Haitiaanse taalwetenschapper) op de ideologie van het exceptionalisme (*othering*) en de stellingname van Richenel Ansano (Curaçaose antropoloog) tegen de verwaarlozing van de Afrikaanse lexicale invloeden in het Papiaments.

Ansano R. (2026) *From A baina! to zumbi. Ancestralizing the lexicon in Papiamentu studies.* Manuscript. Curaçao.

Richenel Ansano (antropoloog/Curaçao)

From A baina! to zumbi. Ancestralizing the lexicon in Papiamentu studies

"(...) the book frames Papiamentu not merely as a linguistic object but as a site of Afro-diasporic creation, memory, and resistance. It invites scholars and speakers alike to confront the silences of the colonial archive and to recognize the enduring vitality of ancestral legacies in the modern Atlantic world."

Bob Harms (cultuuronderzoeker/Curaçao)

"Ansano daagt ons uit om de diepgewortelde koloniale mythes rondom onze moedertaal los te laten en de epistemische (kennis-)kracht van onze Afrikaanse voorouders te erkennen."

Richenel Ansano (antropoloog/Curaçao)

From A baina! to zumbi. Ancestralizing the lexicon in Papiamentu studies

Het Papiaments is ontstaan uit intensief taalkundig contact tussen Iberisch-Romaanse talen, het Nederlands en diverse West- en West-Centraal-Afrikaanse talen.

Hoewel de huidige woordenschat overwegend Iberisch en overig Europees (Nederlands en Engels) is, weerspiegelen enkele recente of huidige Arabisch-Afrikaanse vormen – zoals nabiu (van nabī, 'profeet'), alimá (van al-imām, 'leider') en labariano (van labari, 'nieuws' of een Hausa-genre van historische voorstellingen) – de aanwezigheid van door de islam of het Arabische bestuur beïnvloede Afrikanen in het Caribisch gebied.

Dit Afrikaans-Arabische register is slechts een van de vele verwaarloosde invloeden in het Papiaments die tot enkele decennia na de afschaffing van de slavernij in 1863 bestonden. (p. 25)

Vertaald met DeepL.com

Veel Afrikaanse elementen in het Papiamentu zijn buiten het gezicht gebleven in gangbare linguïstische onderzoeken en publicaties over het Papiaments.

Herkomst van de naam ‘Papiamentu’ (Ansano besproken in essay van Bob Harms)

Het Papiaments komt niet van het Iberische werkwoord *papear*, wat "snateren" of "onbetekenend praten" betekent.

Het komt van *Poppemento*, van de Bantu-talen uit Centraal- en West-Afrika.

In het Kikongo, Umbundu en Oshindonga vinden we de stam *pop* of *popya*, wat "spreken", "zeggen" of "communiceren" betekent.

‘*Poppemento*’ was dus een bewuste hybride creatie: de Afrikaanse wortel voor spreken gekoppeld aan het Iberische achtervoegsel *-mento*.

Severing et al (2018, p. 64) list the earliest references to the language:

Year	Name	Source
1705	Broken Spanish	Father Alexius Schabel
1732	El idioma del país	Father Agustín Caysedo
1737	Creole language	Legal document
1747	Poppemento	Curaçaoans Daniel Soorbeek and Torinio Lopes
1768	Papiamento	Anonymous report to the Archbishop of Caracas
1795	Papiamento	Venezuelan lieutenant Manuel Carrera
1802	Papimento	British governor William Carlyon Hughes
1805	Papiments	Governor Pierre J. Changuion
1816	Papiamentice	Fraternal Brother Johannes Stöppel
1819	Creole or Papiament	Teacher Gerrit van Paddenburgh
1833	Papiamento	Prefect Martinus Niewindt
1837	Papiamento	Father Jacobus Putman O.P.

De koloniale paradox

Joseph Chumaceiro (1905)

Curaçao bezit in werkelijkheid geen eigen volkstaal; de inwoners maken gebruik van het Papiamentoe, dat, van het woord papiar (spreken) afgeleid, spraak beteekent. Men bedient zich hier van eene spraak, die geen taal is, want zij mist zelfs de eerste vereischte van eene taal, n.l. de spraakleer (grammatica) en bezit zelfs niet de noodige termen om het onderscheid tusschen het mannelijk en vrouwelijk geslacht aan te duiden.

Uit de omstandigheid dat Curaçao eene Nederlandsche kolonie is, volgt natuurlijk dat het Bestuur de Nederlandsche taal gebruikt en dat deze op de openbare scholen onderwezen wordt. Het is ook gemakkelijk te begrijpen, dat door dit Papiamentoe de ontwikkeling van de lagere volksklasse belemmerd en het aanleeren van de Nederlandsche taal ten zeerste bemoeilijkt wordt. Wel heeft men te allen tijde getracht, deze hinderpaal uit den weg te ruimen, omdat men ten volle bewust is, dat het onmogelijk is, zonder het bezit van eene volkstaal, tot dien stand van beschaving te geraken, dien de tegenwoordige tijd vereischt.

Nicholas Faraclas (2011), ***Papiamentu wins the Gold Medal: How the ABC Islands have become World Leaders in Language Policy and Education***

CONGRATULATIONS!

You, the people of the ABC-islands have made Papiamentu your champion, and Papiamentu has won you a gold medal!

The world should now be looking to the ABC-islands for leadership in its quest to solve its most serious educational problem.

Stemmen uit het Verleden

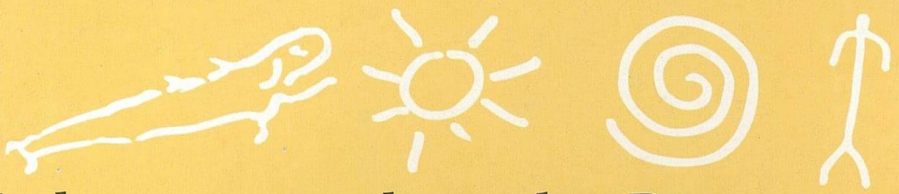

"Indiaanse woorden in het Papiamentu"

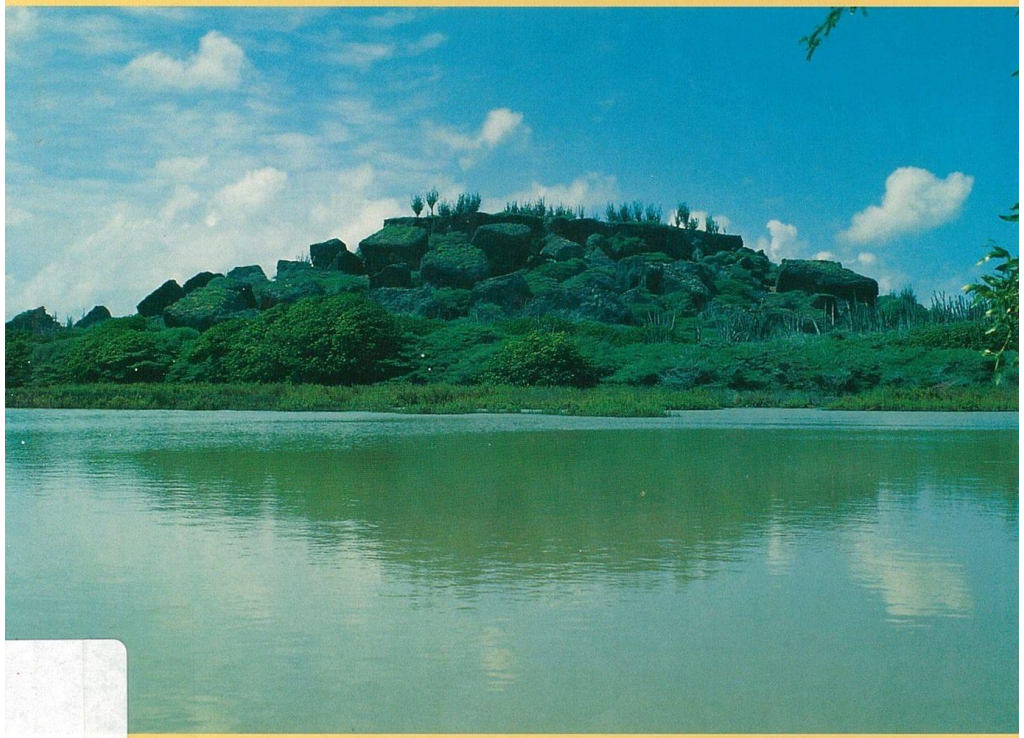

Gerard van Buurt en Sidney M. Joubert

Papiamentse woorden/namen van inheemse oorsprong (1)

ahá, ahan,
Aruba, Oruba, Orua (Aruac)
arepa (repa)
atá, até
barbakoa, barbekiú
bohio
Bonaire, Boneiru, Buynari, Buinaire, Boinai (Aruac)
Curaçao, Kòrsou
chipichipi
chukulati
dori maco
guacamole
gobi?
gogorobí?
hamaka
kabuya
kanibal
kanoa
Karibe
kunuku
mahòk
makutu
mahos(o)
maraka
mokasin
ñapa
orkan
sabana
sawaka
shuata
sigá
tabaku
tapara
tata
wacharaka
warapa
warwarú
wiri
yòrki
yuchi

Papiamentse woorden/namen van inheemse oorsprong (2)

Plaats(wijk)namen

Andicuri	(Aruba)
Amboina	(Bonaire)
Balashi	(Aruba)
Bushiri	(Aruba)
Casibari	(Aruba)
Chinchó	(Curaçao)
Madiki	(Aruba)
Mamparia Kutu	(Bonaire)
Nawati	(Bonaire)
Padiki	(Curaçao)
Wanapa	(Bonaire)
Washikemba	(Bonaire)
Watamula	(Curaçao)
Wayaca	(Aruba)
Yamanota	(Aruba)
Yatu Baku	(Bonaire)

Flora & fauna

anasa		morkoi
awakati		papaya
badjaga, batata		ruku
boa, bushi		shimaruku
chibichibi		tapushi
chimichimi		tomati
chogogo		totèki
chuchubi		trupial
dividivi, dori maco		tuna
guyaba, indju (kuihi)		wabi
kadushi		warawara
kenepa		watapana
kinikini?		wayaká
koka		yatu
komehein		yuana
maishi, mangel		yuka

Bron: Van Buurt, G. & Joubert, S. (1995), *Stemmen uit het Verleden, Indiaanse woorden in het Papiamentu*. Alphen aan de Rijn.

Adobe Stock | #117993060

Structuren, woorden en cultuurelementen van Afrikaanse oorsprong (1)

Kenmerken

- **Het Papiaments van Aruba, Curaçao en Bonaire heeft nagenoeg dezelfde grammaticale structuur. Er zijn grote overeenkomsten met het Kaapverdiaans.**

- **Partikels als *ta(bata)*, *a*, *lo* duiden realiteit, continuïteit, aspect, voltooide handeling of hypothese aan.**

- **Geen vervoegde werkwoordsvormen. Voorbeelden: mi ta kana, bo ta kana, e ta kana, nos ta kana, boso ta kana, nan ta kana → Ik loop, jij loopt, hij/zij loopt, wij/we lopen, jullie lopen, zij/ze lopen.**

- **Genderneutraal: het persoonlijk voornaamwoord 'e' staat voor hij/zij/het. Geen onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke vormen, met uitzondering van een kleine groep woorden zoals maestro/maestra, subrino/subrina, primo/prima.**

- **Deze grammaticale structuur van het Papiaments als creooltaal is Afrikaans. Ze is doelmatig, functioneel en pragmatisch. Dit is een sterke identificatiekenmerk.**

Structuren, woorden en cultuurelementen van Afrikaanse oorsprong (2)

Kenmerken

- **Meervoudsvorming in het Papiaments wordt in specifieke gevallen met behulp van het partikel 'nan' aangeduid.**

- **In alle andere gevallen van meervoudsvorming gebruik je geen 'nan', als uit de context al blijkt dat het om een meervoud gaat.**

- **Bijvoorbeeld: na een bepaald telwoord dat meer dan één aanduidt: twee boeken → dos buki en niet dos *buki~~nan~~ en na onbepaalde telwoorden als: 'veel', 'weinig', 'verschillende' enz. Bijvoorbeeld: veel boeken → hopi buki en niet hopi *buki~~nan~~, verschillende scholen → diferente skol en niet diferente *skol~~nan~~.**

Structuren, woorden en cultuurelementen van Afrikaanse oorsprong (3)

Kenmerken

- **Reduplicatie**: ***badabada, pòtòpòtò, wiriwiri, Bèbè, Bòbò, Bubu, Chichi, Didi, Fufu, Lala, Lulu, Yèyè*.** **Reduplicatie om bijvoeglijke naamwoorden te versterken, bijvoorbeeld: *blanku blanku* (spierwit), *pretu pretu* (pikzwart), *duru duru* (keihard).**

- **De passieve vorm is niet authentiek Papiaments. Het uit andere talen overgenomen gebruik van het passivum in het Papiaments wordt daarom sterk afgeraden.**

- **Seriële werkwoorden (eindeloze opvolging van werkwoorden in één zin), bijvoorbeeld:**
  ***E bala a bula drenta pasa bira dal den muraya* →**
  Vijf opeenvolgende werkwoorden: vliegen, naar binnen gaan, langsgaan, keren, botsen →
  De bal vloog naar binnen, vervolgde zijn pad, maakte een bocht en botste tegen de muur.

- **Het Papiaments is een toontaal. Toon en klemtoon zijn onafhankelijk van elkaar. Een andere toon kan een verschil in betekenis doen ontstaan, terwijl de schrijfwijze van het woord dezelfde blijft. Het woord 'sinta' lijkt bijvoorbeeld op het eerste gezicht één woord te zijn, maar het draagt in feite twee betekenissen in zich. Afhankelijk van de toon betekent het 'lint' of 'zitten'.**

- **In het woordenboek van Joubert zijn minstens 250 van zulke woordparen verzameld.**

Bron: Gerard van Buurt en Sydney Joubert, *Stemmen uit het Verleden*, p. 26/27

Structuren, woorden en cultuurelementen van Afrikaanse oorsprong (4)

Woorden of uidrukkingen

a baina! agan, alimá, ami, ayó, babuká, badabada, baf di morto, bai na baka, bakoba, balia di lua, bamba, banda banda, banfuè, bati bleki, belá, belenkiá, belua, bembe, benta, bisa, blèblèblè, bobo, bòftá, bolo, bomba, bombokati, bòmbòshi, bon bala, bònfuè, bululú, buta, chamba, chambuká, chèlèlè, cheli, chiwewe, chocho, da, daks, dakuná, desu, didjo, dios di ta basta, dios ta grandi, djawe, djindja, djingueli, djipopo, djògòdjògò, djuku pretu, dugudugu, dukla, dúndula, etutu, ezè, finfin, fuku, fulambola, fuma, funchi, guene, gueni, guiambo/yambo, hupa, kabu, kala, kalalú, kanga saya, kantika makamba, katibu, kaweta, keda na aros i koko, keke, kímina, kokobiá, kokoyoko, kolosenshi, kònkel, kororokoro, kuku, kumbu, kumindá, kuri, labariano, laman, leba, lembelembe, lembe sanka, lolo, lora man, luangu, m'a yega-m'a yega, mailó, makamba, mamunduèngè, man ta kishikí, maña, mangusá, mankaron, marimba, maribomba, marímbula, marsiano, miskiña, mondi, mondongo, mushi, nabiu, nan, nènè, nunu, ohochi, papia, parumpinga, pátaka, patapata, pompa, pòtòpòtò, sam, sangura, sansaña, seú, shirishiri, shishi, shon, sóbadje, tabata, tambú, te aworó, telelele, tete, tokayo, tonto, tri tri, tumba, tutu, wakamaña, wanta, wantomba, waya, wiriwiri, yanga, yaya, yu, yuku, yongotá, zonza, zumbi.

Plaats- en eigennamen

Baba, Bubu, Bulabanda, Chichi, Djowili, Kanga, Kirindongo Abou, Kongo, Mandinga, Mahuma, Nanzi, (Anansi), Patagan, Popo, Punda, (Seiroma?), Sese, Wanawa, Waze, Wechi, Zegu, Zumbu.

Van Buurt, G. & Joubert S. (1995), *Stemmen uit het Verleden, Indiaanse woorden in het Papiamentu*. Alphen aan de Rijn.
Ansano R. (2026), *From A baina! to zumbi. Ancestralizing the lexicon in Papiamentu studies.* Manuscript. Curaçao.

Papiamentse woorden van Iberisch-Romaanse (Portuguees/Spaans) oorsprong

abilidat
abismo
abogado
abolí
adikto
adulto
ainda (P)
aktua
aktual
alivio
amor
baha
bandera
baño
bentana
basora (P)
blanku
buraku (P)
chikitu
chistoso
debe
deboto
defendé
demoño
denunsiá
desendensia
deskuento
desmentí
deskribí
dios
ehèmpel
ekipo
elekshon
enkuentro
esfuerso
fabor
felis
frakasá
futuro
gana
gatia
guia
gusta
hechu
hefe
huntu
hustu
indignά
inkómodo
kaba
kabes
kada
kadena
kaduká
kalafriu
kama
kanta
kariño
karni
karpinté
karta
kas
kasi
ken
kohe
kome
komo
kon
koregí
kos
krese
kria
kuida
kushina
libra
lider
lidia
luna
mei (P)
mañan
maria
ménos
meskla
mundu
nase
nunka
odio
oro
pretu (P)
zjeitu (P)

Papiamentse woorden van Nederlandse oorsprong

ablif
ader
baki
bòrchi
buki
bulpes
bùs
dashi
dualu
eis
fòrki
forman
frei
fretu
frizer
giter
haf
hanchi
hap
heful
hel
heldu
hòfi
hòki
hopi
hupel
kabal
kantor
kantu
kap
kapseis
kashi
keiru
kla
klòmpi
klùr
konfó
kref
krepchi
kusinchi
lachi
lam
lampi
las
lat
lès
lesa
lusafè
mat
muzik
nister
oma
opa
paki
pakus
panchi
pèchi
pèshi
pik
pòchi
pòls
prèt
rant
rapòrt
raspu
rei
reis
sua
rèki
roi
sak
santu
skochi
sla
slopi
smak
sneu
stinki
stòf
stòki
stot
suek
sùf
sùit
tas
tayó
tòp
trastu
vèt

Varianten in de woordenschat van Curaçao, Bonaire en Aruba (1)

Curaçao	Bonaire	Aruba
anglo	anglo	wanglo
blòblò	blòblò/kododo	blousana
buska	buska	rondia
datu	yatu	yato
djárason	djárason	djaranson
haña	haña	haya/haña
kaku	kaku	waltaca
kantu di kara	kantu di kara	kouchi
konènchi	konènchi	coneu
kouchi	kouchi	haula
lusafè	fofo	suafel
mesora	di biaha/umbé	di biaha
milon di seru	bushi	bushi
muskita	muska	muska
nèshi	neishi	neishi
ninichi	malbu	kiniki

Varianten in de woordenschat van Curaçao, Bonaire en Aruba (2)

Curaçao	Bonaire	Aruba
pèshi	peishi	peishi
pòtmòni	pòtmòni	kartera
praga	wimpiri	washibi
sobra	sobra	resta
sukú/skur	skur	skur
tawela	welo	padushi
welek	welek	lamper

Met dank aan mijn Bonairiaanse neef (subrino/nephew) Dietrich Winklaar.

Paradox: Het Papiaments is een vitale, veerkrachtige en rijke taal, maar heeft door voortdurende neokoloniale tegenkrachten en discriminatie een zwakke positie in het onderwijs en in het juridisch domein.

Voortdurende koloniale erfenis: permanente strijd tegen achterstelling, onwetendheid en verlies.

Gedicht Ini Statia, *De dieven van onze taal*

Fotografie: © Stanga (Aruba)

To learn a language is to have one more window from which to look at the world.
– Chinese proverb

Open de verborgen ramen van onze taal en ontdek een nieuwe wereld.

Habri e bentananan skondí di nos lenga i deskubrí un mundu nobo.

***Learn a new language and get a new soul.* – Czech Proverb**

EINDE

https://www.youtube.com/watch?v=IcrE7toSVXE